مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

نویسنده: عبدالله البرت قدسی‌زاده
ترجمه و تحشیه: فضل‌الرحمن فاضل

۲۰۲۵/۰۶/۰۲

کتاب‌شناسی توصیفی سید جمال الدین افغانی
(بخش دهم)

۷. لیست گزینشی از نوشته‌های حاشیه‌ای درباره سید افغانی
الف. چاپ شده

زبان‌های شرقی
الف) کتاب و جزوه

546. عبده، ابراهیم. «ابونظارة، إمام الصحافة الفکاهیة المصورة و زعیم المسرح فی مصر» {ابونظاره امام روزنامه‌نگاری طنزی مصور و پیشوای تئاتر در مصر}، 1839-1912. قاهره: مطبعة الأدب ، 1953.
یک مطالعه جامع درباره یکی از فعال‌ترین پیروان سید افغانی. این نبشته بیشتر مبتنی بر خاطرات و یادداشت‌های دختر یعقوب صنوع مقیم پاریس تدوین شده است.(رک) Gendzier . ، مورد 616.
547.* عبده، ابراهیم. حول الصحافة فی عصر اسماعیل (حقائق غیر مطویة)
قاهره ، 1947.
548. -. «تطور الصحافة المصریة، 1798-1951. » چاپ سوم
قاهره: مطبعة الأدب، 1951.
یک مطالعه مستند از پیشرفت مطبوعات مصر. نویسنده به بسیاری از روزنامه‌های نادر و همچنین آرشیف‌های ملی مصر دسترسی داشته است. در مورد سید افغانی به فهرست آن کتاب رجوع شود.
549. * احمد، محمد حبیب. «نهضة الشعوب الاسلامیة». [قاهره؟] ، (بی تا) به نقل از داغِر ، مورد 3 ، ص. 129
550. * آکچورا، یوسف. «Turk Bilgi»،{ دانش ترک}، استانبول، 1926. به نقل از الحصری، مورد 300 ، ص. 237
سید افغانی را یکی از مروجان اندیشه‌های ملی‌گرایی (ناسیونالیسم) ترکیه می‌داند و تأثیر او را بر شاعر ترکی «محمد امین» شرح می‌کند.
551. عماره، محمد. «العروبة فی العصر الحدیث: دراسات فی القومیة و الأمة». قاهره: دارالکتب العربیة، 1967.
نویسنده استدلال می‌کند که خواستهء سید افغانی برای وحدت که مبتنی بر اساس پیوندهای مذهبی (یعنی پان اسلامیزم) بود؛ به خواستهء دیگری که مبتنی بر زبان مشترک بود، تغییر یافت. (صص 254-260). نوشته شده توسط یک ایدئولوگ ناسیونالیسم عربی.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

552. امین، عثمان. «محمد عبده»، قاهره: دائرة المعارف الاسلامیة، 1944. ترجمهء انگلیسی توسط چارلز وندل (واشنگتن ، D.C: شورای امریکایی انجمن‌های علمی، 1953).
در فصل نخست کتاب، اظهارات جالبی دربارهء عبده به عنوان یکی از شاگردان سید افغانی ارائه شده است.
553. امین، عثمان . «رائد الفکر المصری؛ الإمام محمد عبده».
چاپ دوم، قاهره: مکتبة الانجلو المصریة، 1965.
یک مطالعه جدی دربارهء اندیشهء محمد عبده و روابط وی با سید افغانی. کتاب به گونهء عالی و مستند تحریر شده است.
554. العقاد، عباس محمود. «رجال عرفتهم» قاهره: دار الهلال ، 1963.
حاوی حکایاتی در بارهء سید افغانی و ابراهیم الهلباوی هنگام اقامت سید در مصر. (صص 182-184).
555. العقاد، عباس محمود. «سعد زغلول سیرة و تحیة». قاهره: مطبعه حجازی ، 1936 / 1335.
به خصوص به ص 62-66 مراجعه کنید در مورد تأثیر سید افغانی بر سعد زغلول.
556. ارسلان، شکیب. السید رشید رضا[1]. دمشق ، 1937.
شامل توضیحاتی در مورد تلاش‌های رشید رضا برای دفاع از باورهای مذهبی سید افغانی.
557. بهاءالدین، احمد. «ایام لها تأریخ». جلد نخست. قاهره: دار روز الیوسف، [1954].
مجموعه‌ای از داستان‌ها در ستایش چهره‌هایی که در مبارزات استقلال‌طلبانه نقش داشتند. نویسنده سخنان خود را در مورد عبدالله ندیم و حلقهء فکری سید افغانی در قاهره ذکر کرده است.
558. بَمات، حیدر[2]. «Visage de l'Islam » {سیمای اسلام}. لوزان: منتشر شده توسط نویسنده ، 1946. ترجمه به زبان عربی توسط «عادل زُعَیتِر»، با عنوان «مجالی الاسلام». قاهره، 1956.
برای بحث در مورد سید افغانی به صفحات 495-502 نسخه عربی مراجعه کنید.
559. بَنَرلی ، نیهاد سامی. «Resimli Türk edebiyat tarihi» {تاریخ مصور ادبیات ترکی}.
استانبول: انتشارات «یدیگون»، 1948.
شامل برخی ملاحظات مرتبط به فعالیت‌های سید افغانی در ترکیه است.
560. * جواد، محمود. Maarif-i Umumiye Nezareii Tarihce-i Teskilat ve Icraati.
{تاریخچهء نظارت (وزارت) معارف عمومیه؛ تشکیلات و اجراآت) استانبول، 1922. به نقل از برکس ، مورد 493 ، ص. 180 ، پینوشت. 39
در مورد سخنرانی سید افغانی در دارالفنون.
561. ارگین، عثمان نوری. Turkiye maarif tarihi.{تاریخ معارف ترکیه} جلد دوم، استانبول: چاپخانهء عثمان بیک ، 1939-1945.
مطالعه‌ای در مورد تاریخ آموزش در ترکیه با اظهارات مختصر در مورد سید افغانی.
562 الفاخوری، حنا. «تاریخ الادب العربی». چاپ سوم [قاهره؟]: المطبعة البولسیة ، 1960.
گزارشی کوتاه از زندگی و فعالیت سید افغانی ارائه می‌دهد (صص 1049-1051) اما اظهارات نویسنده در مورد سبک نگارش عربی وی، ارزشمند است.

---

[1]) نام مکمل این کتاب « السید رشید رضا او إخاء أربعین سنة» میباشد که شکیب ارسلان در بیش از هشت صد صفحه، آن را در مورد فعالیت‌های فکری و فرهنکی رشید رضا و روابط او با سید جمال‌الدین و شاگرد رشید او شیخ محمد عبده نگاشته است.

[2]) حیدر بمات متولد داغستان (قفقاز) در 1895 م است. او بعد به قدرت رسیدن بلشویک‌ها، به پاریس مهاجرت کرد. گفته می‌شود که او از دوستان نزدیک محمد نادرشاه پادشاه افغانستان بود و از همین‌رو تابعیت افغانستان را دریافت کرد، پسرش نجم‌الدین حیدر بمات نام داشت که با وجود تابعیت فرانسه به عنوان کسی شناخته می‌شد که شهروندی افغانستان را نیز دارا است و در محافلی از افغانستان نمایندگی می‌کرد. حیدر بمات در سال 1965 وپسرش نجم‌الدین حیدر که در 1922 م در پاریس تولد شده بود در 1985 م حین قدم‌زدن در پاریس، موتری با وی تصادم کرد و او به شهادت رسید.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولـئ

563. * حبیب، توفیق. هوامِش الصحافی العجوز. {حاشیه‌های ژورنالیست پیر} [قاهره؟] ، (بی تا) به نقل از کحاله، مورد 4 ، ص. 155
564. الحدیدی، علی. «عبدالله الندیم، خطیب الوطنیة». [قاهره]: الموسسة المصریة العامة، [دهه 1960].
درباره‌ء همکاری‌ها و ارتباطات چهارساله‌ء عبدالله ندیم با سید افغانی در مصر بحث می‌کند:
565. ابن عاشور، محمد الفاضل[3]. «الحرکة الأدبیة والفکریة فی تونس». قاهره: معهد الدراسات العربیة العالیة، 1956.
اطلاعات جالبی را در مورد شاخه‌ای از «جمعیة العروة الوثقی» در تونس که در سال 1884 توسط شیخ محمد السنوسی تاسیس شده است، ارائه می‌کند.
566. العریان، محمد سعید و الشیال، جمال‌الدین. قصة الکفاح بین العرب و الاستعمار. قاهره: دار المعارف ، 1960.
سید افغانی به عنوان «روح و روان جنبش عربی» معرفی می‌شود.
567. الخفیف، محمود. «احمد عُرابی؛ الزعیم المفتری علیه». قاهره: مطبعة الرسالة، 1947.
یادآور نقش سید افغانی در بیداری ملی مصر است.
568. خلف‌الله، محمد احمد. «عبدالله الندیم و مذکراته السیاسیة». قاهره ، 1956.
اطلاعات قابل توجهی را در مورد سال‌های حساس قبل از قیام «عُرابی» ارائه می‌دهد. با وجود برخی نادرستی‌ها و تحریف واقعیت‌ها، نوشته ایست سودمند. این کتاب براساس خاطرات منتشر نشده‌ء عبدالله ندیم تالیف شده است.
569. رئیف خوری،. «الفکر العربی الحدیث». بیروت: دارالمکشوف ، 1943.
شامل گزیده‌هایی از کتاب «خاطرات» المخزومی، مورد 33، در مورد معرفی نهادهای سیاسی و انتخابی در مصر.
570. کرد، علی، محمد. «المذکرات». در سه جلد، دمشق: مطبعة الترقی، 1948.
جلد سوم ، صص 753-754: نویسنده {محمد کرد علی} از محمد عبده شنیده است که می‌گفت: وقتی در پاریس بود متوجه شد که سید افغانی هر روز در وقت معین، دو ساعت غایب می‌شود، در همان زمان، او بعد از تحقیق، دریافت که سید افغانی روزانه نزد دختر زیبای گل‌فروشی، می‌رود. سید سه ماه بعد توانست با سهولت به زبان فرانسه صحبت کند. { یعنی آن دختر زیبای گلفروش استاد زبان فرانسوی سید افغانی بوده است. ف. فاضل}.
571. ملک‌زاده، مهدی. «تاریخ انقلاب مشروطیت ایران». 7 جلد تهران: ابن سینا، [1328هـ ش-].
نویسنده سید افغانی را در رأس مبارزان آزادی‌خواه در ایران و به عنوان طلایه‌دار شجاع اندیشه‌های نوین معرفی می‌کند (جلد اول ، صفحه 189). سودمندی این کتاب، در این است که نویسنده در (جلد اول ، صص 120-123) شرح ملك‌آرا (مورد 183) را می‌آورد و همچنان آنچه ملك المتکلمین (جلد اول ، صص 191-196. مورد 213) نوشته است.
572. مجاهد، زکی محمد. «الاعلام الشرقیة» { شخصیت‌های مشهور شرق}. در دو جلد قاهره: دار الطباعة المصریة الحدیثة، 1950.
جلد دوم ، صص 154-157 ، حاوی گزارشی نسبتاً سطحی از فعالیت‌های سید افغانی است.
573. نراقی، حسین خان. «مردان نامی شرق». تهران ، 1929. ^
اسناد بیشتری درباره‌ء اصالیت ایرانی، سید افغانی ارائه می‌کند.
574. پاکالین، محمد زکی. «Son sadrazamlar ve başvekiller». {آخرین صدراعظمان و نخست‌وزیران} {به زبان ترکی} جلد چهارم استانبول: مطبعه‌ء احمد سعید ، 1944.

[3]) محمد الفاضل بن عاشور (1909 – 1970م) از دانشمندان تونسی و دانش آموخته‌ء زیتونیه‌ء تونس بود که در ده سال آخر عمر ریاست آن را بر عهده داشت.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولـئ

شامل بحث در مورد اختلاف نظر پیرامون سخنرانی سید افغانی در دارالفنون.
575. الرافعی، عبدالرحمن. «الثورة العُرابیة والاحتلال الانجلیزی» { انقلاب عُرابی و اشغال انگلیس}. قاهره: مطبعة النهضة، 1937.
به فهرست کتاب جهت دریافت منابع در مورد سید افغانی، مراجعه کنید.
576. * روتستین، تئودور. «تاریخ مصر قبل الاحتلال البرطانی و بعده» ، ترجمهء عربی توسط «علی احمد شکری». قاهره ، (بی‌تا). نقل شده توسط «مدکور»، مورد 306.
577. سعید، جمیل. با اشتراک دیگران، « تاریخ الأدب العربی الحدیث»، چاپ دوم، بغداد: وزارة المعارف، 1952.
این کتاب درسی برای دورهء ثانوی است که در آن گلچینی از سخنان سید جمال‌الدین افغانی، به مثابهء نمونهء سخنرانی برای شاگردان، درج کتاب شده است.
578. الصعیدی، عبدالمتعال. «المجددون فی الاسلام من القرن الأول الی الرابع عشر، 100-1370ق» [قاهره؟] مکتبة الآداب [دههء 1950]
به صفحات 490 – 495 این اثر مراجعه شود؛ آنجایی که نویسنده ادعا می‌کند سید جمال‌الدین از دوران خیلی دور در دورانی که در «مکه {مکرمه}» در سال های 1273 ق / 1857 م به سر می‌برد، به طرفداری از اندیشه‌های پان اسلامیزم فعالیت داشت. استوار بر گزارش‌ها سید در آن‌جا به تشکیل «جمعیة أم القری» پرداخت که اشخاصی از سراسر جهان اسلام در آن عضویت داشتند. او در آن‌جا نشریه‌ای به نام «مجلة أم القری» را نیز به چاپ می‌رساند.
379. * ساسانی، خان ملک. «تاریخ روابط سیاسی ایران و عثمانی» در سه جلد، تهران، کتابخانهء طهوری[1967؟] به گونهء خاص به بحث مربوط به ترور ناصرالدین شاه مراجعه شود.
380.الشریاصی، احمد. « امیر البیان شکیب ارسلان» در دو جلد، قاهره، دار الکتاب العربی، 1963.
به فهرست کتاب که منابع گوناگونی را در مورد سید افغانی گرد آورده مراجعه شود که از آن تاثیر سید بر شکیب ارسلان پدیدار می‌گردد به گونهء خاص صفحات 653 و ما بعد آن که در مورد نامه‌هایی است که پاسخ‌های سید افغانی را در برابر ارنست رنان در مورد «اسلام و علم» شرح می‌دهد.
581. الشیخة حسن. « مع الامام محمد عبده فی مدرسته الأدبیة» قاهره، مطبعة الأزهر (بی تا) .
در این کتاب سید افغانی از جمله سه تن از آموزگازانی معرفی شده است که امام محمد عبده از ایشان آموخته {و در برابرشان زانوی تلمذ زده است.}
582. شبیکة، مکی. «تاریخ شعوب وادی النیل فی القرن التاسع عشر المیلادی»، دارالثقافة، 1963.
صفحات 559- 563 دیده شود که نویسنده ملاحظتش را در ارتباط اقامت سید در مصر، تسجیل کرده است.
583. شکری، علی احمد. «تاریخ مصر من عهد الممالک الی نهایة حکم اسماعیل»، قاهره، المطبعة الرحمانیة، [1934؟]
این کتاب که اصل آن توسط «جورج یونگ» به زبان انگلیسی نگاشته شده و از طرف انتشارات«Scribner» در سال 1927 م در نیویارک به چاپ رسیده است. مترجم { علی احمد شکری} بخش‌های آن را ترجمه نموده، حاشیه‌های مفصل و فوتوهایی را به آن افزوده است.
صفحات 437 – 455 دیده شود که در آن زندگینامهء سید را درج کرده و به گونهء خاص به ایام اقامت سید در مصر اشارت صورت گرفته است.
584. تبریزی، احمد کسروی. «تاریخ مشروطیت ایران». چاپ پنجم. تهران: امیر کبیر، 1340ه ش.
کتاب دیدگاه محافظه‌کارانه از تأثیر سید افغانی در ایران دارد. کتاب نامه‌ای را که سید افغانی از پناهگاه عبدالعظیم، به ناصرالدین شاه، نوشته، درج کرده است.
585. تقی‌زاده، سیدحسن.«خطابه: مشتمل برشمه‌ای ازتاریخ اوایل انقلاب مشروطیت ایران». تهران: باشگاه مهرگان، 1338 ه ش .

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولـئ

از نقش سید افغانی در جنبش اصلاحات در ایران، ارزیابی محتاطانه‌تر ارائه می‌دهد.
586. Filîb ،dï Tarrâzl. «تاریخ الصحافة العربیة». در 3 جلد، بیروت: المطبعة الأدبیة، 1913.
نویسنده تأیید می‌کند که سید افغانی در {جریده‌های} «مرآة الشرق»، «مصر» و «المحروسة» مقاله می‌نوشت. جلد دوم کتاب در مورد همکاران سید افغاني در روزنامه‌نگاري در مصر می‌پردازد.
587. تیموری، ابراهیم.«تحریم تنباکو، اولین مقاومت منفی در ایران». تهران: سقراط، 1328ه ش.
یک بررسی جامع از «امتیاز تنباکو» {نظام رژی تنباکو} بر اساس اسناد ایرانی نگاشته شده است. در این بحث به نقش‌آفرینی سید افغانی و دیگران علیه انحصار تنباکو اشارت رفته است.
588. الطهرانی، محمد محسن آقا بزرگ. «طبقات الاعلام الشیعة». نجف: المطبعة العلمیة، 1954.
برای یک شجره‌نامه قابل توجه و مفصل سید افغانی به جلد نخست، صص 310-314، مراجعه کنید. {آقا بزرگ تهرانی تاکید می‌کند که} سید افغانی برای رسیدن به اهداف خود ادعا کرده است که از افغانستان است. در غیر این صورت، او هرگز از شهرت گسترده‌ای که امروز دارد؛ برخوردار نمی‌شد.
589. * الزرکلی، خیرالدین. «الأعلام[4]». چاپ دوم قاهره ، 1954-1959. به نقل از داغر ، مورد 3، ص. 129
590- *«Buyuk Adamlar: Hayai-i Ilmiyye-i Tiirkiyye». شخصیت‌های بزرگ: زندگی علمی ترکیه} استانبول ، [i960؟]. استناد شده توسط بیدار ، مورد 2.

ب - مقالات

591. ارسلان ، شکیب. «تاریخ الأستاذ الإمام»، المنار ، جلد. 32 (فبروری 1932) ، صص 133-138.
تقدیر از کتاب رشید رضا با تمرکز بر بخشی که به زندگی سید افغانی می‌پردازد.
592. حمزه ، عبداللطیف. "الجامعة الاسلامیة و الجامعة العربیة»، الاهرام ، 31 می 1956.
در این مقاله، سید افغانی به عنوان طلایه‌دار تشکیل یک دولت اسلامی در چارچوب خلافت عثمانی معرفی شده است.
593. «اسدآباد»، {مقاله‌ء نشر شده} در «فرهنگ جغرافیایی ایران»، ویراستار حسین علی رزم‌آرا. تهران:دایره‌ء جغرافیایی ستاد ارتش، 1332-1328ه ش، ج ، پنجم، ص. دوم
جزئیات دهکده‌ای را که گمان می‌رود سید افغانی در آن متولد شده است، ارائه می دهد.
594. چهل سال قبل در همین روز: تغییر اسم «اطلاعات هوایی»، شماره‌ء 5083، هفدهم آبان {عقرب} 1345 ه ش (نوامبر 1966).
595. «الجامعة الاسلامیة»، المنار، جلد. 15 (8 فبروری 1912) ، صص 129-138.

[4]) نام کامل این کتاب حجیم و مهم چنین است : «الأعلام قاموس تراجم لأشهر الرجال والنساء من العرب والمستعربین والمستشرقین» که در هشت مجلد بزرگ و در بیش از سه هزار صفحه نخست در قاهره سپس از طرف بنگاه انتشارات «دارالعلم للملایین» بیروت به چاپ رسیده است. نویسنده یعنی خیرالدین زِرِکلی از مبارزان، شاعران مورخان بزرگ سرزمین شام است. او متولد سال 1893 م در بیروت در یک خانواده‌ء کُردی است، تحصیلاتش را در دمشق به پایان رسانده و از جمله‌ء کسانی است که به مقاومت ضد استعمار فرانسه در سرزمین شام پیوسته است، از همین‌رو استعمارگران فرانسوی چند بار او را غیابی محکوم به اعدام کرده اند. اما او مورد حمایت شریف حسین شریف مکه وبعداً ملک عبدالعزیز قرار گرفت و تابعیت سعودی را دریافت کرد و مشاور ملک فیصل هم بود و به حیث نماینده و وزیر مختار عربستان سعودی در عرب لگ یا «جامعة الدول العربیة» عضویت داشت و مدتی هم به حیث سفیر عربستان سعودی در کشور مراکش خدمت کرده است. «زرکلی» افزون برکتاب معروف و حجیم «الأعلام» چندین کتاب و دیوان شعر هم دارد. یکی از کتاب‌های مشهور او «ما رأیت و ما سمعت» { آن‌چه دیدم و آن‌چه شنیدم} نام دارد که دیدنی‌ها و شنیده‌هایش را در طول سفرها متعددش تسجیل کرده است. این مبارز، مورخ و شاعر بزرگ سرانجام در 1976 م در قاهره وفات یافت.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولـئ

ترجمه مقاله‌ای از "یک مسیحی لبنانی" که در 17 دسامبر 1911 {26 قوس 1290 ش} در نشریهء «[5] Le Temps» به چاپ رسیده است. { در این مقاله} سید افغانی به عنوان اولین مروج اتحاد اسلامی معرفی شده است.

596. * الاخبار، 18 ژوئن 1953. به نقل از ابوریه، مورد 277 ، ص. 51. پینوشت. 1

[5]) Le Temps ، واژهء فرانسوی، به معنای زمان، و تلفظ فارسی آن «لو تان» است.

سید جمال‌الدین الحسینی الافغانی، در استانبول، 1896 م (1275 ش 1313 ق)

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولـئ

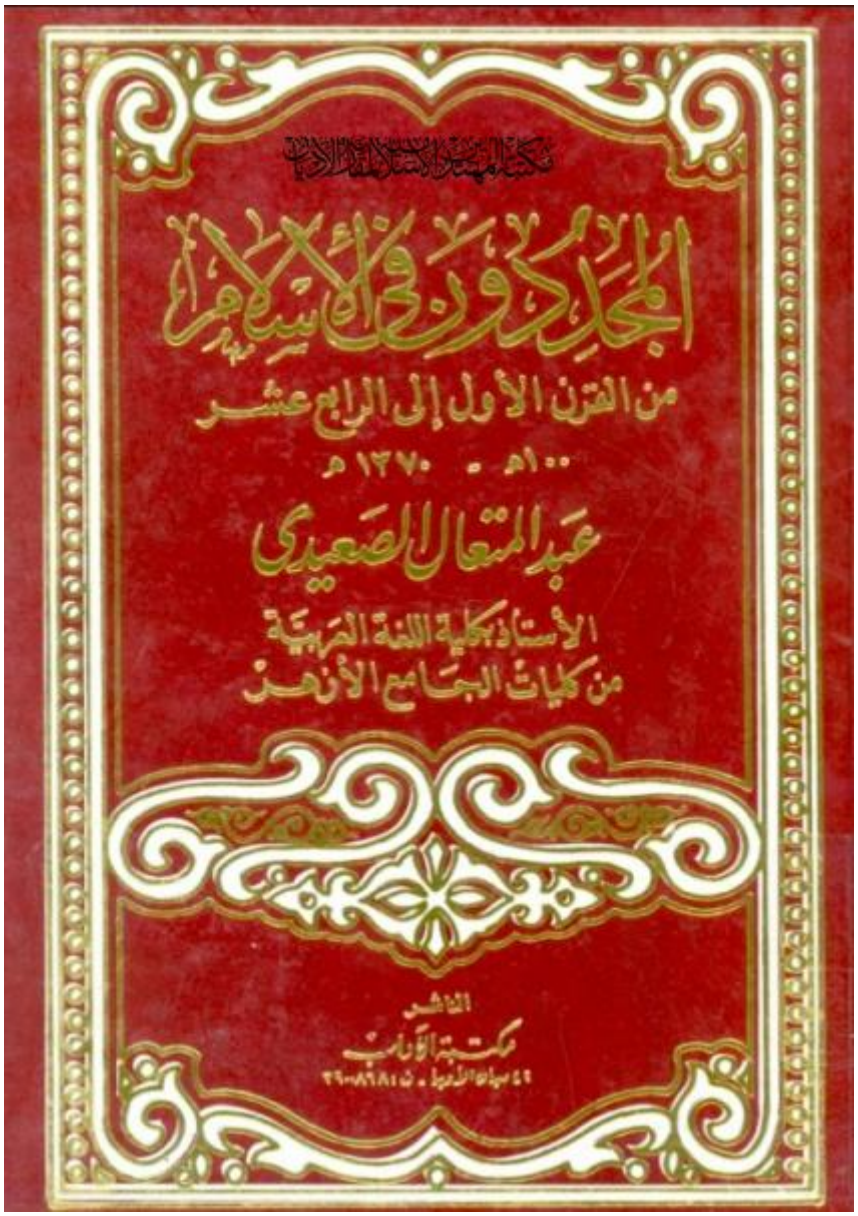

روی جلد کتاب المجددون فی الاسلام

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولـئ

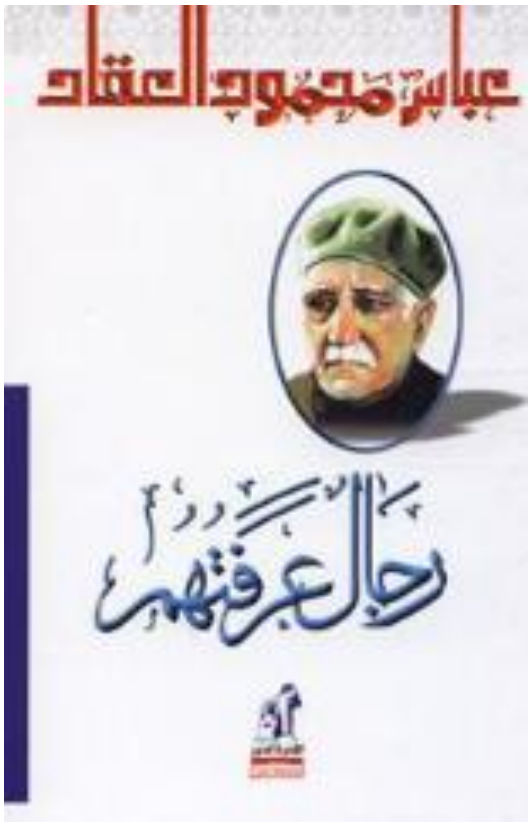

رجال عرفتهم، اثر عباس محمود العقاد

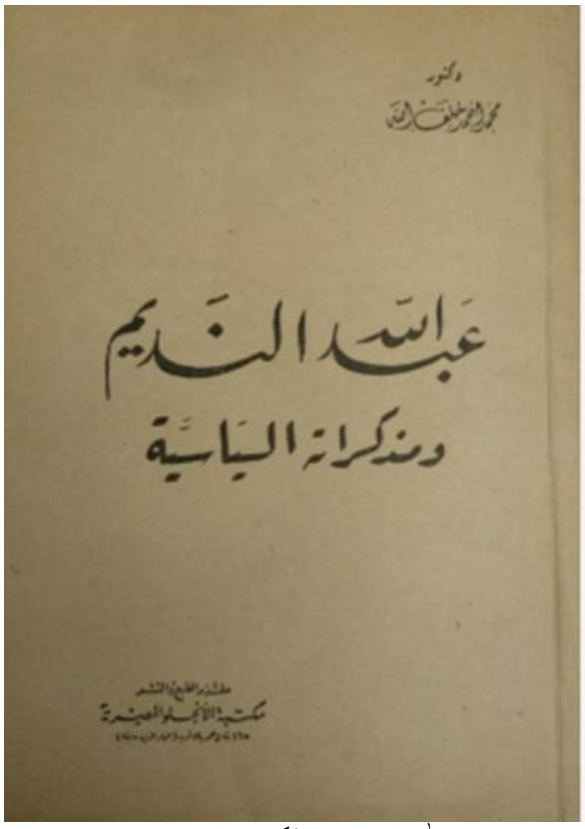

عبدالله النديم و مذکراته السیاسیة

عبد الله النديم از شاگردان سید افغانی

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولـئ

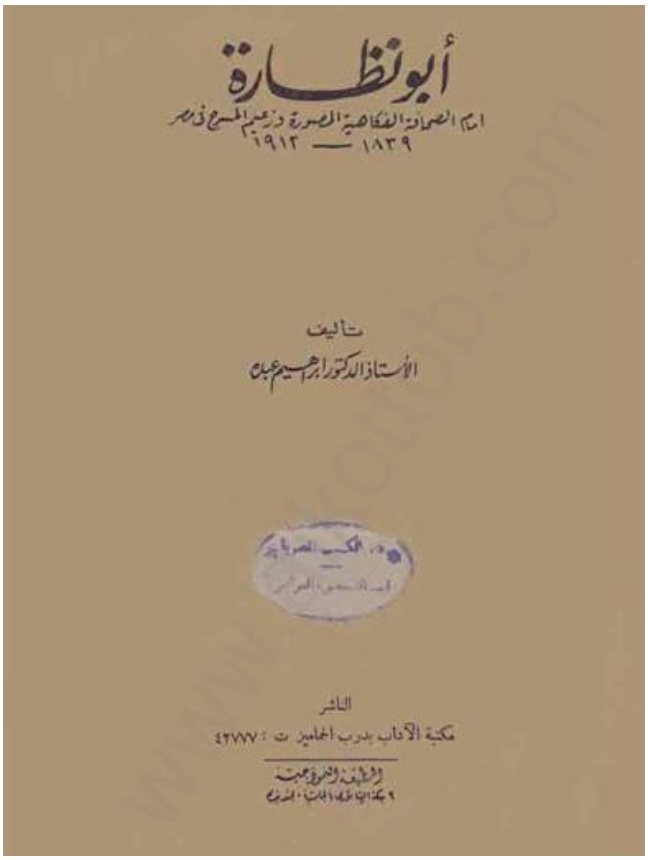
أبو نظارة
اسم الصحافة الفكاهية المصورة في عهد المسرح في مصر
١٨٣٩ — ١٩١٢
تأليف
الأستاذ الدكتور ابراهيم عبده
الناشر
مكتبة الآداب بدرب الجماميز ت : ٤٢٧٧٧

روی جلد کتاب « ابو النظارة»

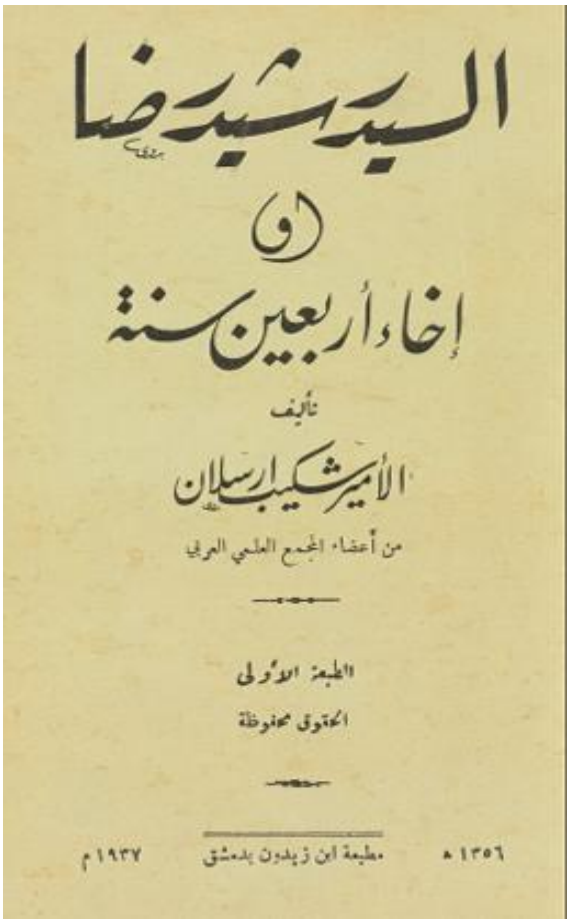
السيد رشيد رضا
او
إخاء أربعين سنة
تأليف
الأمير شكيب ارسلان
من أعضاء المجمع العلمي العربي
الطبعة الأولى
الحقوق محفوظة
١٣٥٦ هـ مطبعة ابن زيدون بدمشق ١٩٣٧ م

اثر شکیب ارسلان در مورد شیخ رشید رضا (هردو از پیروان و محبان سید افغانی)

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولـئ

محمود الخفيف

أحمد عرابي
الزعيم المفترى عليه

روی جلد کتاب « احمد عرابی الزعیم المفتری علیه»

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولـئ

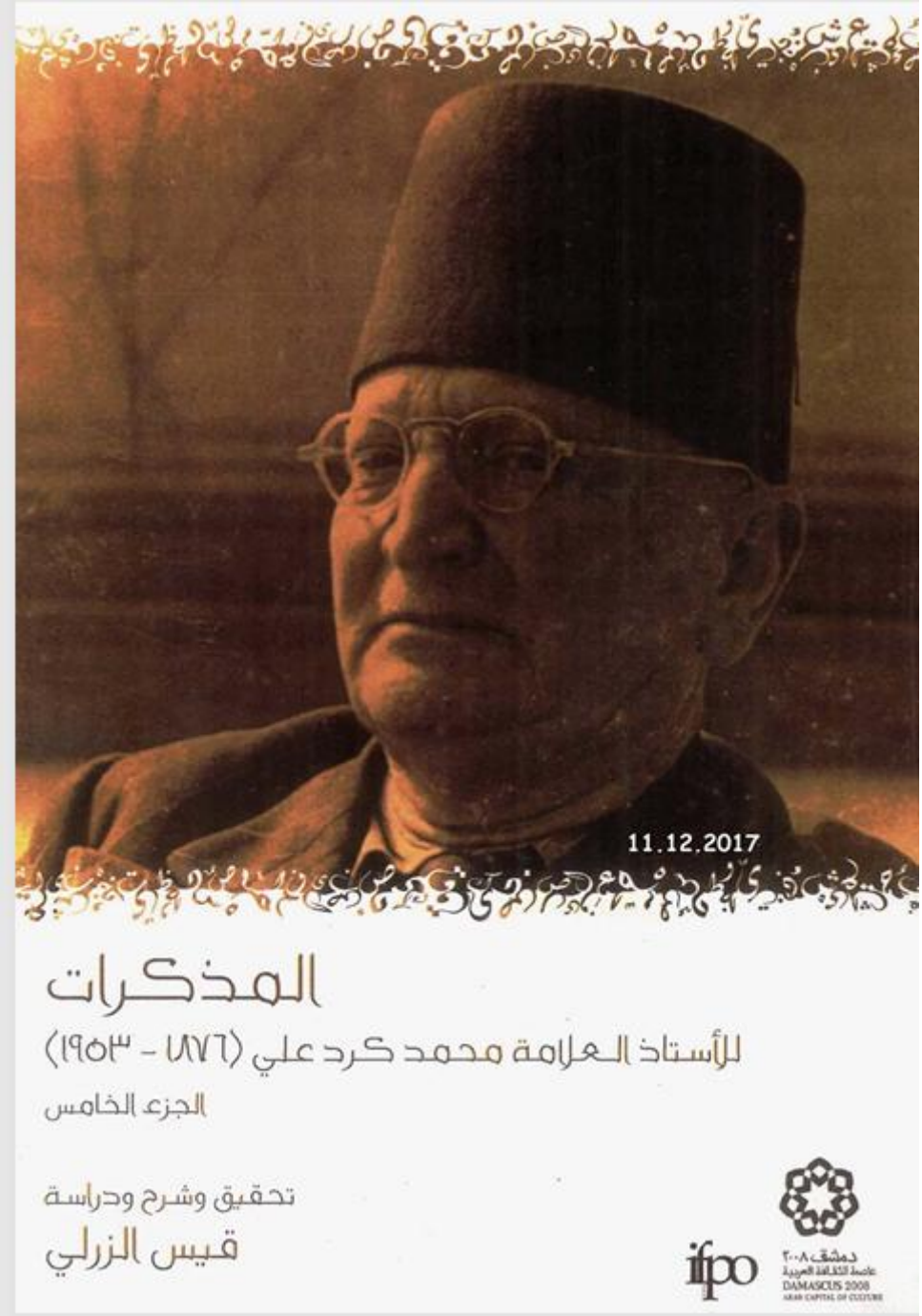

روی جلد کتاب المذاکرات اثر محمد کرد علی

آرشیف نگارنده: فضل‌الرحمن فاضل

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولـئ